

3. A kötetet összegzés, kitekintés (143–144), angol nyelvű összefoglaló (145–152), irodalomjegyzék (153–175) és olyan szemléletes mellékletek zárják (177–198), mint a kvázivalós névviselők valódi megfelelői, valamint a Tanár úr kérem című szöveg nevei kapcsán Karinthy osztálynévsorai vagy épp osztályfőnökeinek listája.

VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT munkájának érdeme a szempontbeli gazdagságon túl az, hogy a szakirodalmi terminológia tisztázására is eredményes kísérletet tesz. A VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT által alkalmazott terminológia sokban épít TÓTH LÁSZLÓ 2014-es disszertációjának elméleti megközelítésére, helyenként tovább is gondolja azt. A könyv első részében megfogalmazott elméleti következtetéseket a szerzőnek sikerült szisztematikusan alkalmaznia a monográfia második, gyakorlati megközelítésű részében. A munka nemcsak a Karinthy-életművel foglalkozó kutatók számára lehet információértékű, hanem illeszkedik az írói névadás vizsgálatának megújítását célzó kötetek sorába.

Hivatkozott irodalom

- ISER, WOLFGANG 2001. *A fiktív és az imaginárius. Az irodalmi antropológia ösvényein*. Ford. MOLNÁR GÁBOR TAMÁS. Osiris Kiadó, Budapest.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. A tulajdonnév hiányáról Németh László irodalmi (írói) névadása ürügyén. *Magyar Nyelvjárások* 37: 305–309.
- KOROMPAY KLÁRA 2011. Az irodalmi névadás fogalmáról. *Létünk* 3: 86–93.
- TÓTH LÁSZLÓ 2014. *Elméleti és módszertani lehetőségek az irodalmi onomasztikában – Tulajdonnevek Szilágyi István műveiben. Különös tekintettel Hollóidő című regényére*. Doktori (PhD) disszertáció. PPKE BTK, Piliscsaba.

PÁJI GRÉTA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9132-6783>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Sonstige Namenarten. Stiefkinder der Onomastik [Egyéb névtípusok. A névtudomány mostohagyermekai]

Szerkesztők: RITA HEUSER – MIRJAM SCHMUCK
de Gruyter, Berlin–Boston, 2018. 451 lap

1. A Mainzi Tudományos és Irodalmi Akadémián 2014-ben azonos címmel rendezett konferenciájának kötetében egy kivétellel német nyelvű tanulmányok olvashatók, öt nagy tematikus egységbe rendezve.

2. Az első, helynevekkel foglalkozó egység első két tanulmánya sziklamászóutak elnevezéseit vizsgálja. MIRIAM SCHMIDT-JÜNGST a délfrank Jura sziklamászóútjai kapcsán azt emeli ki, hogy az 1980-as évektől kezdve sokkal kreatívabb neveket kapnak, illetve nehézségi fokozatuk nagyban befolyásolja a névadást (3–27). CATHARINA SCHARF 2014-es

disszertációjának főbb eredményeit foglalja össze tanulmányában: több mint 5600 észak-tiroli mászóútnevet vizsgált szemantikai, grammatikai, valamint más névtípusokhoz és a névadókhoz kapcsolódó szempontok alapján (29–44). THOMAS STOLZ és INGO H. WARNKE írása olyan 20. század eleji holland és német gyarmati neveket vet össze, amelyekben legalább egy-egy elem a gyarmatosítók nyelvéből került a névbe (45–68).

E rész utolsó tanulmányában (69–98) CHRISTIAN ZSCHIESCHANG a vízimalmok köznevi megjelölésének tulajdonnévvé válását mutatja be brandenburgi és környékbeli adatokra támaszkodva. Amellett érvel, hogy e nevek kapcsán – csakúgy, mint más névtípusok, például a dülönevek vagy a nemesi nevek esetében – érdemesebb *képzés* helyett *kialakulás*-ról beszélni.

3. A tárgyaneveket vizsgáló rész első írásában MEHMET AYDIN a tulajdonnevek egy különleges csoportját, a háztartási eszközök és irodai berendezések elnevezéseit tárgyalja kérdőíves vizsgálat alapján (101–120). ANNA RÜCKERT francia és német csokoládénevek elemzése során arra jut, hogy makroszerkezetiileg egyik nyelvben sem mutatható ki prototipikus csokoládénév; a nevek igen változatosak (121–152). Mikroszerkezetiileg azonban egységesebb a kép: a nevekben mindkét nyelvben a már meglévő szókészlet felhasználása, továbbá a szóképzés hagyományos mintái dominálnak.

A magyar olvasók számára különösen érdekes lehet FIORENZA FISCHER és HOLGER WOCHLE írása (153–173), hiszen a szerzők olasz, román és magyar folyószámlaszolgáltatások neveit elemezik kvantitatív, illetve kvalitatív módon, hangtani-grafematikus, morfológiai és szemantikai szempontok alapján. A bankszektor szerkezeti változásainak rövid áttekintése után a vizsgált 218 olasz, 82 magyar és 72 román elnevezés elemzésekor a következőket állapítják meg: A bank-ügyfél kapcsolatban a kiéleződő verseny, illetve az információbőség, a nagyobb fokú pénzügyi tudatosság és mobilitás miatt a bankok pozíciója gyengült, az ügyfeleké viszont erősödött. A potenciális ügyfelek figyelmét az őket megszólító, részben nem konvencionális terméknevekkel igyekeznek felkelteni a bankok. Ez a trend különösen Olaszországban érzékelhető, ahol a – sokszor szlogenyszerű – nevekben rengeteg az idegen, elsősorban angol nyelvű elem. A nevekben feltűnő a személyes és a birtokos névmások gyakori jelenléte, amely a személyes bevonódást célozza. Romániában és Magyarországon ezzel szemben még igen sok a tradicionális elnevezés; a felhívó funkció nem jellemző, illetve nincsenek hangtani-grafikus különlegességek sem.

Ezt az egységet két, filmcímeikkel foglalkozó írás zárja. ANNE ROSAR a Németországban 1985-ben, illetve 2011-ben legsikeresebb 100-100 film címének szerkezetét, illetve fordítását összevetve azt a következtetést vonja le, hogy az egyszerű filmcímek erősen domináltak mindkét évben, a főnévi címek aránya még nőtt is az eltelt évek alatt, a német nyelvű filmcímek pedig egyre inkább az eredeti (elsősorban angol) nyelvűeknek adják át a helyüket (175–189). ANDREA SCHELLER az elmúlt ötven év csehországi filmcímadási tendenciáit elemzi, kitekintéssel a német helyzetre (191–205). A legérdekesebb megállapításai, hogy a cseh filmcímek között meglepően nagy arányban jelennek meg a mondat formájú címek, illetve hogy az ezredforduló óta gyorsan tör előre az eredeti filmcímek megtartása.

4. A harmadik egységben az eseménynevek kerülnek a fókuszba. SARA TINNEMEYER (209–237) az ugyanarra a gyilkosságsorozatra vonatkozó két potenciális megnevezést teszteli lexikai-szemantikai, illetve grammatikai szempontból, hogy megállapíthassa, mennyire

tekinthetők tulajdonneveknek az alapvetően köznévi szerkezetű eseménymegnevezések. SUSANNE FLACH, KRISTIN KOPF és ANATOL STEFANOWITSCH diakrón vizsgálata arra mutat rá, hogy a *-gate* utótag a *Watergate-ügy* után mind az (amerikai) angol, mind a német nyelvterületen kezdetben nagyobb politikai botrányok megnevezésében játszott szerepet, manapság viszont – elsősorban a német nyelvben – inkább jelentéktelen és a média által felfújtt ügyek megnevezésének része (239–268). EDGAR HOFFMANN az oroszországi gazdasági események megnevezéseit hasonlítja össze két, a marketingben szintén fontos szerepet betöltő névfajttával: az áruk és szolgáltatások, illetve a kereskedelmi szervezetek neveivel (269–285). KATHRIN DRÄGER az elmúlt ötven év németországi vásárneveinek elemzése alapján arra jut, hogy ezek a megnevezések tulajdonneveknek tekinthetők, ám nem tipikusak: egyre jellemzőbb rájuk a kételeműség, vagyis egy állandó főcímből és egy változó alcímből állnak (287–299). Az osztályozásuk sem egyértelmű: rokonságot mutatnak az eseménynevekkel, a tárgynevekkel és a vállalkozásnevekkel is.

5. A személy- és intézményneveket tárgyaló rész első tanulmányában ELISABETH FRITZ egy brit internetes fórum mintegy 300 felhasználónevének vizsgálatából azt a következtetést vonja le, hogy a felhasználónevek nem tekinthetők teljes értékű pszeudonimának. A felhasználók szólítóneve (beceneve) ugyanis sokszor megjelenik a bemutatkozó szövegekben (maguknak a felhasználóneveknek is majdnem a felében), és a bonyolultabb felhasználóneveket sem feltétlenül változtatlan formában használják (303–329). Így a kommunikációs érték alapján inkább kvázihivatalos neveknek tarthatók, amelyeket ugyan megkövetel a technológia, de a kommunikációban informálisabb formáknak adják át a helyüket. KATHARINA PROCHAZKA tanulmánya osztrák labdarúgó-egyesületek neveit hasonlítja össze elsősorban német egyesületekével (331–349). Az osztrák nevekben az alábbiak közül kettő vagy több komponens szerepel: a futballklub rövidítése, valamilyen, az egyedivé tételt szolgáló, és talán meglepő módon leginkább nőnemű ragadványnév, földrajzi megnevezés, valamint (év)szám. STEFANIE BRANDMÜLLER több mint 500 rajnapfalzi általános, közép- és kisegítő iskola, illetve óvoda nevének szerkezeti elemzése alapján megállapítja, hogy az iskola- és az óvodanevek több (formai, lexikai és szemantikai) szempontból is eltérnek egymástól (351–379).

6. A nyelvtani, illetve helyesírási szempontokat előtérbe állító utolsó rész első írásában JULIA FRITZINGER arra világít rá a tulajdonnevek és a köznevek határmezsgyéjén elhelyezkedő megnevezések vizsgálata során, hogy ezek különleges státusa a todalékolásuk során is megnyilvánul (383–406). PETRA EWALD a Duden helyesírási szótár 26., 2013-as kiadásának G és M kezdőbetűs anyaga alapján arra mutat rá, hogy a tulajdonnevek ugyan nem a magját adják a lemmaanyagnak, de nem is marginálisak (407–432). A legtöbb a makrotoponímiai lemma, gyakoriságban ezt követi a személynevek és a tárgynevek csoportja. A felvétel fő szempontja az adott név ismertsége, illetve használatának gyakorisága, de az írásmód nehézsége, az adott név viselőjéről való megemlékezés, illetve a régebbi kiadások gyakorlatának kritika nélküli átvétele is szerepet kaphat benne. A kötetet záró tanulmányban ANNE ZASTOW 19. századi helyesírási szabályzatok és irodalmi szövegek alapján arra a következtetésre jut, hogy az idegen nyelvű tulajdonnevek közül csak a prototipikus, kizárólag tulajdonnévi elemekből álló nevek (vagyis főleg a személy- és helynevek) írásmódja tekinthető változatlanak: a köznévi elemeket is

tartalmazó nevek (a korpuszban elsősorban tárgynevek) írásmódja jobban ki van téve a köznévi írásgyakorlatban megjelenő változásoknak (433–451).

7. Az igényesen szerkesztett, sok táblázatot, diagramot tartalmazó kötet méltán keltetheti fel a figyelmet az alcímben is jelzett névtani „mostohagyerekek” vizsgálata iránt, bár korántsem fed le minden lehetséges, a személy- és helyneveken túli névtípust.

KOZMA JUDIT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8294-2178>

Nyelvtudományi Intézet

„A véges végtelen.” Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára

Szerkesztők: HAJBA RENÁTA – TÓTH PÉTER. Savaria University Press, Szombathely, 2017. 184 lap

1. A Vörös Ferenc 60. születésnapjára készült kötet 19 írást tartalmaz, melyek – az elsősorban köszöntő jellegűeken túl – a nyelvtudomány több diszciplináját képviselik (dialektológia, stilsztika, nyelvtudomány-történet, szociolingvisztika, névtudomány). Ezek közül a hét névtani témájú tanulmányt ismertetem a következőkben. A kötet az ünnepelt köszöntésével kezdődik, melyben a szerkesztők röviden ismertetik Vörös Ferenc munkásságát (11–12); ezt követik az egyes szerzők írásai.

2. BAUKO JÁNOS tanulmánya a névszemiotikai tájképben előforduló extralingvális jeleket vizsgálja (13–26). A névszemiotikai tájképet a névtáblákon, köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken szereplő tulajdonnevek, illetve ezeket kísérő extralingvális jelek (emléma, fénykép, rajz, szobor stb.) alkotják. A nyelvi tájkép az emberek által formálódik, s kutatása interdiszciplináris jellegű, felhasználja több tudományterület eredményeit. A szerző példákkal és képekkel mutatja be a személynevekre, helynevekre és intézménynevekre utaló extralingvális jeleket.

BENŐ ATTILA egy számítógépes adatbázist állított össze a román eredetű magyar családneveket érintő eddigi kutatások alapján, s e családnevek hangalaki, morfológiai szerkezetének módosulásait vizsgálja a fonológiai és morfológiai adaptáció szempontjából (27–32). A hangtani adaptációs eljárás során a fonémacsere, a mássalhangzó-torlódás feloldása és a hangrendi kiegyenlítődés dominál, a morfológiai jelenségek közül pedig a képzőcsere és az analógiás képzők érvényesülése. Ezekre láthatunk példákat tanulmányában.

BEREGSZÁSZI ANIKÓ és CSERNICKÓ ISTVÁN az ukrainai kisebbségek névhasználatának jogi szabályozását ismerteti, különös tekintettel a kisebbségi magyarokra (33–42). Bemutatják a névhasználatra vonatkozó jogszabályok történeti változásait a szovjet időszak végétől napjainkig, majd kifejtik, hogy a jogi szabályozás milyen gyakorlati problémákba ütközik (pl. a cirill betűs átírásban és az asszonynevek használatában).

FARKAS TAMÁS tanulmánya a tulajdonnévanyagot érintő nyelvújító törekvéseket és módszereket mutatja be (59–65). Míg a családnév-változtatások és a településnév-rende-